

УДК 338.43:634.8(477.72)

JEL Classification: Q1, Q13, O12

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906015>

Н.О. АВЕРЧЕВА, кандидат економічних наук, доцент
В.О. БОЙКО, кандидат економічних наук
Л.О. БОЙКО, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Економічна оцінка потенціалу галузі виноградарства регіону

Мета статті - визначити на основі економічного аналізу потенційних можливостей розвитку галузі виноградарства на рівні районів та окремих господарств напрями комплексного розвитку галузі виноградарства Херсонської області.

Методика дослідження. Застосовано такі методи: абстрактно-логічний (для дослідження теоретичних і практичних аспектів обґрунтування висновків); розрахунково-конструктивний та порівняння (для аналізу сучасного стану розвитку виробництва та економічної оцінки потенціалу галузі виноградарства); статистико-економічні (для дослідження динаміки і структури виробництва винограду, групування підприємств за потенційними можливостями).

Результати дослідження. Визначено основні складові потенціалу виноградарської галузі Херсонської області. Досліджено показники сучасного стану її розвитку й окреслено регіональні проблеми та особливості. Проведено аналіз динаміки і структури виноградних насаджень, урожайності, рівня рентабельності. Проаналізовано показники реалізації продукції виноградарства в сільськогосподарських підприємствах. Оцінено потенціал виноградарських підприємств на основі їх групування за площами та обсягами виробництва винограду. Обґрунтовано висновки щодо напрямів ефективного розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу області та максимального використання потенціалу малих, середніх і великих підприємств.

Елементи наукової новизни. На основі комплексного дослідження проблем, які стримують розвиток виноградарської галузі на сучасному етапі, окреслено напрями їх вирішення, запропоновано практичні заходи стосовно реалізації виробничого, наукового та ринкового потенціалу регіону на рівні окремих категорій підприємств.

Практична значущість. Запропоновані заходи дозволять максимально реалізувати потенційні можливості регіону в розвитку виноградарства і виноробства та підвищити ефективність діяльності основних виробників галузі та підкомплексу в цілому. Табл.: 3. Рис.: 3. Бібліогр.: 17.

Ключові слова: виноградарство; ефективність; виробництво; потенціал; урожайність; перспективний напрям.

Аверчева Наталія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів, Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет» (м. Херсон, вул. Стрітенська, 23)

E-mail: avercheva2010@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4534-693X>

Бойко Вікторія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів, Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет» (м. Херсон, вул. Стрітенська, 23)

E-mail: boiko.vo17@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8032-5731>

Бойко Людмила Олександрівна - кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів, Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет» (м. Херсон, вул. Стрітенська, 23)

E-mail: boiko.mila7@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3699-6906>

Постановка проблеми. Галузь виноградарства належить до досить прибуткових і привабливих сфер агробізнесу, що за рівнем рентабельності виробництва не поступається перед багатьма поширеними сільськогосподарськими культурами. Проте галузь має ряд організаційно-економічних особливостей,

які стримують її розвиток в аграрних формуваннях і повинні бути враховані при започаткуванні та плануванні агробізнесу. Зокрема, вирощування винограду потребує значних капіталовкладень у формування довгострокових біологічних активів, придбання спеціальної техніки; терміни реалізації продукції обмежені, тому виникає необхідність створення бази переробки на під-

© Н.О. Аверчева, В.О. Бойко, Л.О. Бойко, 2019

приємствах або встановлення тісних інтеграційних зв'язків з переробними підприємствами.

Викликом для розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу в Південному регіоні стала анексія Криму, де була зосереджена значна частина виноградних насаджень і розташовані великі виноробні підприємства. Оцінка потенціалу виноградарства південних областей, підвищення ефективності його використання, врахування особливостей регіонального розвитку необхідні для забезпечення збалансування та узгодження стратегічних цілей виноградарсько-виноробного підкомплексу України. Цим зумовлена актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над вивченням окремих проблем розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК України, потенціалу, регіональних аспектів, інвестиційної привабливості галузі працювала когорта знаних вітчизняних науковців. Так, С.В. Прохорчук визначила тенденції розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу південного регіону та запропонувала заходи щодо підтримки розвитку виноградарсько-виноробної галузі в умовах членства України у СОТ [10]. Сучасний стан виноградарсько-виноробної галузі Миколаївської області дослідили О.В. Саяпіна та С.В. Поворозник [12]. Було розглянуто інвестиційну привабливість виноградарсько-виноробного підкомплексу регіону та визначено основні напрями залучення інвестицій.

Основні причини занепаду виноградарсько-виноробної галузі охарактеризував О.Б. Каламан [6]. Науковець виокремив найбільш перспективні та найдоцільніші напрями ефективного розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу.

Посилаючись на досвід розвитку виноградарства в країнах ЄС, М.І. Кареба, Ю.Ю. Хохлова акцентують увагу на великому соціальному значенні галузі в розширенні робочих місць у сільській місцевості [7]. Особливості формування пропозиції на ринку винограду сільськогосподарськими підприємствами України визначили М.М. Ільчук та М.І. Дмитрук [4]. Ними встановлена залежність між формуванням пропозиції та економічними результатами діяльності виноградарських підприємств, проведено розрахунки щодо інвестиційного забезпечення напрямів розвитку виробництва винограду.

Системно проаналізували сучасний стан виноградарсько-виноробної галузі України і Херсонської області, дослідили потенційну потужність регіону, визначили основні проблеми галузі, зокрема кліматично-сировинні, матеріально-технічні, сортові, структурні М.М. Попова [9] та інші науковці [1]. Як висновок, ними запропоновано створення загальної концепції розвитку виноградарсько-виноробної галузі України з урахуванням потенційних природних можливостей окремих виноградарських регіонів.

Українським виробникам також варто узагальнити та враховувати досвід зарубіжних країн [13-17] для того, щоб етапи підготовки та входження виноградарства і виноробства в єдиний світовий простір не призвели до негативних наслідків для економічної та соціальної сфер.

Результати наукових досліджень дають змогу в цілому оцінити сучасний стан і рівень розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу, а також виявити основні проблемні питання галузі, які виникають в умовах трансформації економіки. При цьому детальні дослідження економічного потенціалу господарств на рівні районів Херсонської області стануть вагомим внеском у розробку заходів із відновлення втрачених позицій виноградарсько-виноробної галузі та підвищення її ефективності на півдні України.

Мета статті - визначити на основі економічного аналізу потенційних можливостей розвитку галузі виноградарства на рівні районів та окремих господарств напрями комплексного розвитку галузі виноградарства Херсонської області.

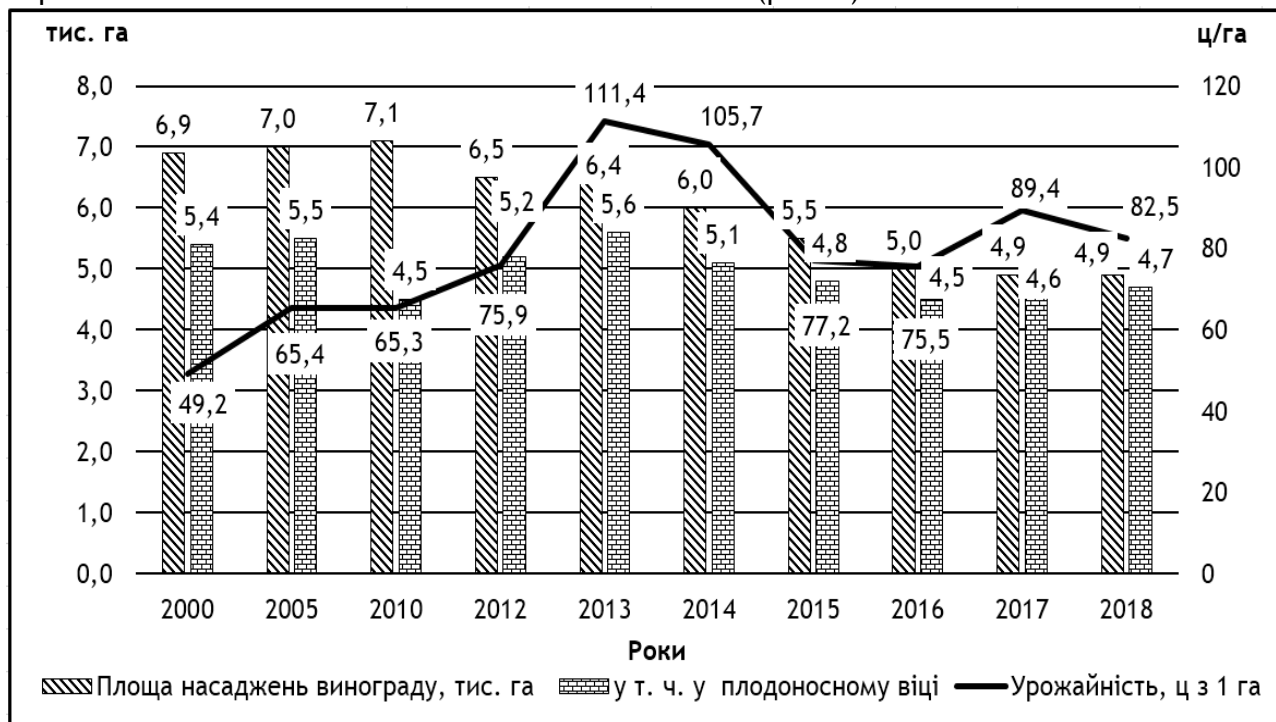
Виклад основних результатів дослідження. Відповідно до Стратегії розвитку Херсонської області, враховуючи її географічне розташування та унікальні природно-кліматичні умови, сформована мета - стати перлиною півдня України за соціально-економічним розвитком на рівні кращих європейських досягнень. Потенціал виноградарсько-виноробного підкомплексу значний, і галузь може посісти важливе місце у реалізації поставленої мети.

Вирощування і переробка винограду належить до виноградарсько-продуктового підкомплексу, який складається із взаємопов'язаних галузей: виноградарство, промислова переробка винограду, а також виробнича інфраструктура, що обслуговує ці галузі. Кінцевою продукцією комплексу є

свіжий виноград, виноградні вина, виноградний сік, коньяки, які виготовляють з технічних сортів винограду. З відходів виробництва отримують кормове борошно, оцет, виноградну олію, дріжджі, спирт, виннокам'яну кислоту, дубильні речовини, органічні добрива тощо.

Для досягнення високого рівня ефективності галузі, крім сприятливих ґрунтово-кліматичних умов, Херсонщина має значний виробничий і науковий потенціал, наявні площі виноградників та віковий досвід виноробства.

У 2018 р. в області зібрано врожай 39 009 т на площі 4710 га. Проте площі під виноградними насадженнями постійно скорочуються - за період 2010-2018 рр. від 7,1 до 4,9 тис. га, або на 31,0 %. При цьому варто вказати на зростання частки насаджень у плодоносному віці. Якщо у 2010 р. вона становила 63,3 % до загальної площі, то у 2018 р. - 95,9 %. Це стало наслідком відміни державних дотацій на закладку нових насаджень винограду, що спричинило значне скорочення молодих насаджень виноградників (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка площ виноградників та врожайності винограду в Херсонській області

Джерело: Дані Головного управління статистики у Херсонській області [3].

Разом із тим динаміка виробництва винограду в Херсонській області зберігається. За період 2010-2018 рр. обсяги виробництва зросли на 33,1% - від 29,3 до 39,0 тис. т. Такий приріст забезпечили сільськогосподар-

ські підприємства, які наростили виробництво винограду від 21,6 до 32,8 тис. т - на 51,9 %, їхня частка у валовому зборі 2017 р. зросла до 88,3 %, а у 2018 р. становила 84,0 % (табл. 1).

1. Виробництво винограду в Херсонській області

Показник	Роки					2018 р. до 2014 р., %
	2014	2015	2016	2017	2018	
Усі категорії господарств						
Площа, з якої зібрано врожай, га	5104	4783	4507	4570	4710	92,3
Валовий збір, т	53973	36916	34046	40852	39009	72,3
Урожайність, ц / га	105,7	77,2	75,5	89,4	82,8	78,4

Сільськогосподарські підприємства						
Площа, з якої зібрано врожай, га	4200	3900	3574	3593	3733	88,9
Валовий збір, т	37680	31820	29030	36058	32758	86,9
Урожайність, ц/га	90,3	82,6	81,2	100,3	87,8	97,2
Частка сільськогосподарських підприємств у валовому виробництві, %	69,8	86,2	85,3	88,3	84,0	+ 14,2 в. п.

Джерело: Дані Головного управління статистики у Херсонській області [3].

Слід зазначити, що обсяги виробництва винограду за досліджувані 2014-2018 рр. нестійкі та залежать від умов року. Найвищий урожай було зібрано у 2014 р. - 53 973 т, що на 27,7 % більше, ніж у 2018 р. За величиною площі серед технічних сортів Херсонської області вирізняється сорт Ркацителі - 960,5 га. Також вирощують виноград сортів: Суручанський білий, Восторг, Жемчуг.

На протигагу сільськогосподарським підприємствам, фермерські господарства постійно зменшують обсяги виробництва. Основні причини: вплив на урожайність погоднокліматичних умов, неможливість забезпечити системи зрошення на невеликих площах, скорочення площ насаджень через збитковість, дефіцит коштів на нові насадження і придбання нових високопродуктивних сортів винограду.

Отже, основними виробниками винограду в області є сільськогосподарські підприємства, частка яких перевищує 80 %. При скороченні площ насаджень саме вони забезпечують постійний приріст обсягів виробництва на основі підвищення врожайності культури.

Рівень урожайності винограду в області коливається в межах 80-100 ц з 1 га. Аналіз продуктивності виноградних насаджень показує, що низький рівень урожайності вино-

градників викликаний високою зрідженістю, недосконалим розміщенням та їх старінням. Проведеними розрахунками ефективності виробництва винограду, враховуючи нормативний рівень витрат, доведено, що на сьогодні воно ефективне за врожайності не менше ніж 50 ц/га [10].

Проблема нарощування виробництва винограду повинна вирішуватися насамперед за рахунок зростання продуктивності виноградних насаджень шляхом раціонального розміщення і спеціалізації галузі, вдосконалення агротехніки, впровадження у виробництво цінних високоврожайних сортів, підвищення рівня механізації трудомістких процесів, системи заходів щодо захисту насаджень від шкідників і хвороб.

Рівень рентабельності реалізації винограду значно коливається за роками, що свідчить про значну залежність виробництва продукції від зовнішніх чинників: ринкової кон'юнктури, природно-кліматичних умов. Прибутковість виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах області значно змінюється за роками дослідження. Найвищий рівень було досягнуто у 2015 р. - 251,6 %. Проте рентабельність галузі у 2016-2017 рр. знизилася до 142,2 та 56,2 % відповідно (рис. 2).

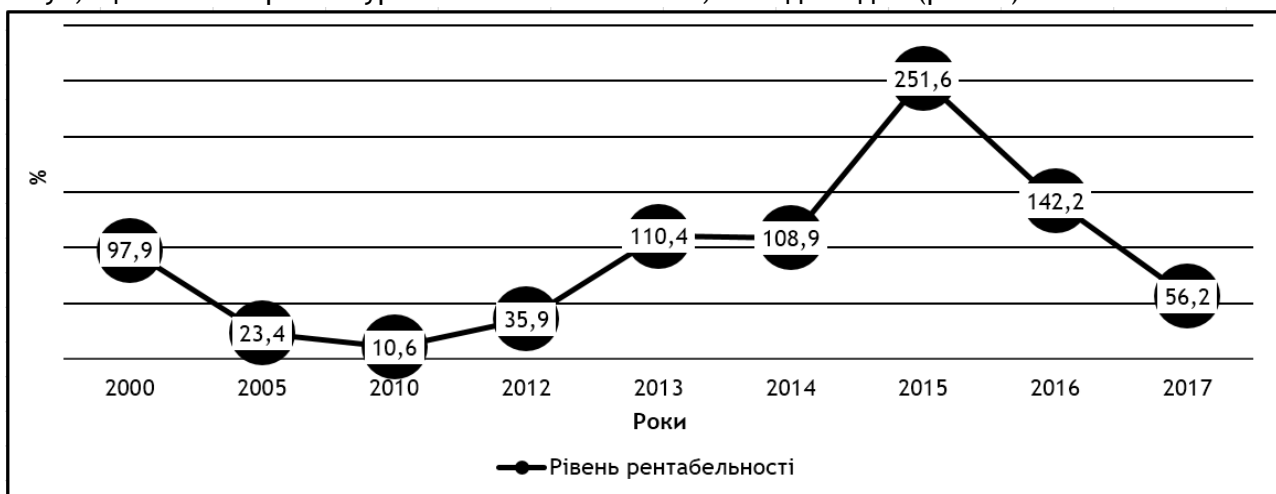

Рис. 2. Рівень рентабельності виробництва винограду в Херсонській області, %

Джерело: Дані Головного управління статистики у Херсонській області [3].

На нашу думку, рівень рентабельності цього виду продукції не відображає поточну ситуацію в галузі, оскільки сільськогосподарські підприємства реалізують у свіжому вигляді лише незначну його частину. Це підтверджують проведені дослідження руху продукції виноградарства в сільськогосподарських підприємствах у районах і містах області у 2017 р.

Виробництво винограду сконцентровано у чотирьох районах Херсонської області, част-

ка яких становить 98,6 %. Але ситуація по районах значно відрізняється. Першість належить м. Нова Каховка із показником 51,8 % від загального виробництва по області. Тут розташоване ДП «Таврія», яке постачає виноград-сировину у ТОВ «Дім марочних коньяків «Таврія». Тому у структурі реалізації винограду обсяг проданої переробним підприємствам продукції досягає 98,5 % (табл. 2).

2. Виробництво і реалізація продукції виноградарства сільськогосподарськими підприємствами Херсонської області, 2017 р.

Показник	Херсонська область, усього, ц	У тому числі							
		м. Нова Каховка		Білозерський район		Бериславський район		Олешківський район	
		ц	%	ц	%	ц	%	ц	%
Обсяг виробництва і реалізації продукції	357791	185525	100	121659	100	39033	100	6910	100
У т.ч.:									
продано переробним підприємствам	194902	182863	98,6	4987	4,1	7052	18,1	-	-
перероблено на власних потужностях	112897	-	-	81230	66,8	31667	81,1	-	-
реалізовано на ринках	11179	1742	0,9	-	-	314	0,8	6910	100
інші канали реалізації	38813	920	0,5	35442	29,1	-	-	-	-

Джерело: Дані Головного управління статистики у Херсонській області [3].

У Білозерському районі, частка якого в обсягах виробництва сягає 34 %, агрофірма-радгосп «Білозерський» основну частину продукції переробила на власних потужностях - 81 230 ц із 121 659 ц, або 66,8 %, і лише 4987 ц продала іншим переробним підприємствам. Підприємство має потужну власну переробну базу, торгову марку «Білозерський», виробляє виноматеріали для заводів шампанських вин. У Бериславському районі сільськогосподарськими підприємствами одержано 39 033 ц винограду, з якого 31 667 ц, або 81,1 %, перероблено на власних потужностях, 7052 ц продано переробним підприємствам (18,1 %).

В Олешківському районі, де одержано 6910 ц - близько 2 % від загального виробництва по області, виноград не переробляють, а продають на ринку у свіжому вигляді.

Господарства здебільшого закладали виноградники столових сортів і були орієнтовані на оптові ринки та на споживчий ринок м. Херсон.

Найбільші площі під виноградом у Херсонській області знаходяться в Каховському районі та м. Нова Каховка (ТОВ «Таврія», ДП ДАФ ім. Солодухіна), в Білозерському (Агрофірма-радгосп «Білозерський», СТОВ «Енограй») та у Бериславському районах (ПАТ «Кам'янський», ТОВ «Тавр», ПАТ «Бургурське») (рис. 3).

Під час досліджень проведена структуризація підприємств за розміром площ виноградних насаджень і оцінка потенціалу їх розвитку на основі наявних площ виноградних насаджень та планових обсягів виробництва, що відображає можливості кожної категорії господарств (табл. 3).

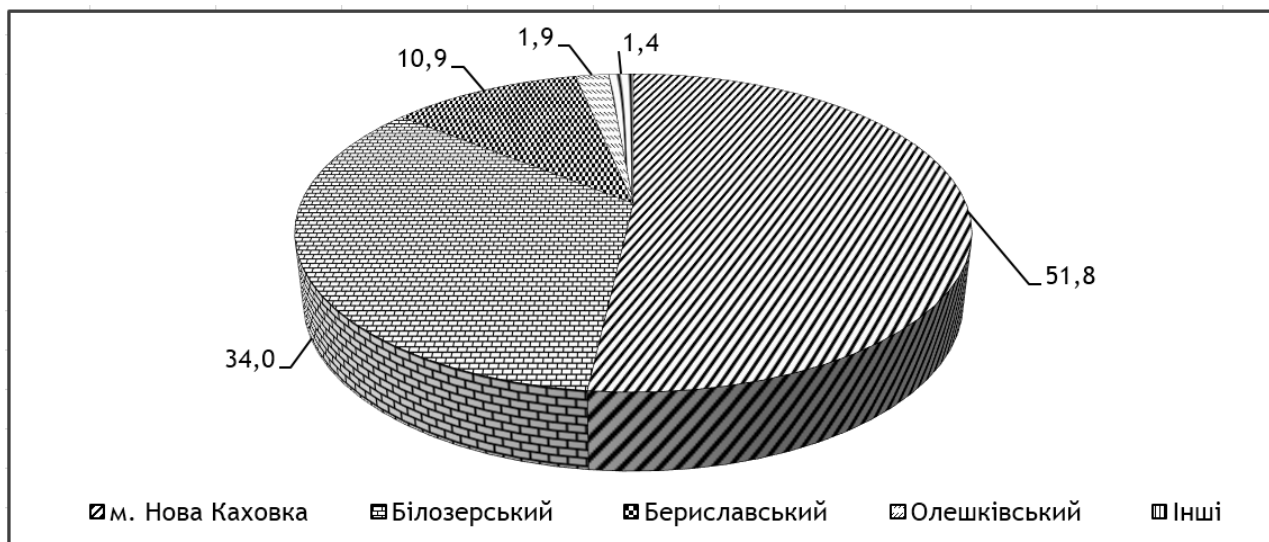

Рис. 3. Структура виробництва винограду за районами Херсонської області, %

Джерело: Дані Головного управління статистики у Херсонській області [3].

3. Оцінка потенціалу виноградарських підприємств Херсонської області

Вид підприємства-виробника технічних сортів винограду	Господарство	Площа насаджень винограду, га	Середня врожайність, ц/га	Валове виробництво, т
Великі спеціалізовані підприємства	Агрофірма-радгосп «Білозерський»	955,5	95,0	9077,3
	ТОВ «Таврія»	1372,6	120,0	16471,2
	Разом	2328,1	109,7	25548,5
Середні підприємства	ПАТ «Кам'янський»	320,1	81,4	2606,8
	ТОВ «Тавр»	186,6	74,7	1393,9
	СТОВ «Енограй»	346,4	61,0	2110,0
	ПрАТ ім. Покришева	312,0	55,1	1719,1
	ПАТ «Радужне»	185,0	77,4	1431,9
	Разом	1350,1	68,6	9261,1
Малі господарства	Понад 20 га насаджень	363,5	85,0	3089,8
	Понад 5 га насаджень	111,4	82,0	913,5
	*Інші малі господарства (менше 4 га насаджень)	11,8	50,0	59,0
	Разом	486,7	83,5	4062,3
Усього по області		4164,9	93,3	38871,9

Джерело: Дані Головного управління статистики у Херсонській області [3].

Виробництво винограду в області розосереджено по різних господарствах - від великих промислових спеціалізованих підприємств до домашніх господарств. Промислову переробку винограду здійснюють в основному спеціалізовані заводи. Виноград малотранспортабельна культура, тому бази первинної його переробки розташовані поблизу підприємств-виробників сировини. У Херсонській області до таких належать великі підприємства. Зокрема, Агрофірма-радгосп «Білозерський» має не тільки власний переробний завод, а й загальновідому торговельну марку і перемоги на міжнародних виставках та дегустаціях. «Виноробне госпо-

дарство князя П.М. Трубецького» виокремлюється давніми традиціями виноробства, має власну базу переробки, торгову марку та сучасний досвід туристичного бізнесу.

Особливу популярністю та визнанням і сьогодні користуються легендарні марочні вина Бериславського району, які з 1949 р. стали візитівкою країни: «Оksamит України», «Перлина Степу», «Наддніпрянське». Підприємства з виробництва коньячного спирту розміщені поряд із заводами первинної переробки, тобто в районах вирощування винограду, зокрема «Дім марочних коньяків «Таврія». Заводи вторинного виноробства і шампанських вин діють як у районах вино-

градарства, так і в районах споживання готової продукції (Одеса, Київ, Артемівськ).

На наше переконання, найбільший потенціал у розвитку сімейних винарень характерний для невеликих фермерських господарств, які спроможні залучити інвестиції для створення бази переробки винограду та зберігання вина. Малі господарства підприємства виробляють виноград технічних і столових сортів, але не мають власної переробної бази і реалізують його на ринку або переробним підприємствам.

Понад 20 га виноградних насаджень знаходиться у ССГТОВ НВФ «Господар» (40,0 га), ДП ДАФ ім. Солодухіна (46,5 га), ПАТ «Бургурське» (63,1 га), ПРАТ АФ Цюрупинське (61,3 га), ФГ «Виноградар Херсонщини» (57,6 га), ТОВ «ТД «Горностаївський райагрохім» (35,0 га), ФГ «Зоря» (20,0 га), ФГ «Едельвейс» (20,0 га), ТОВ «Дніпро» (20,0 га).

До категорії господарств із насадженнями від 4 до 20 га віднесено ТОВ «Тачанка Сад» (11,4 га), ФГ «Золоте руно» (15,0 га), ФГ «Валерія Л.М.» (13,9 га), СТОВ «Токарівське» (10,8 га), ФГ «Чорний» (9,2 га), ФГ «Чарівне-1» (8,5 га), ТОВ «Українські фрукти» (8,4 га), ПП Зорецвіт (6,1 га), ФГ «Лідер-Агрі» (5,4 га), ПП «Естем» (4,7 га), ТОВ СГ Семенівське (6,0 га), ДП «ДГ «Брилівське» НААН (5,0 га), СФГ «Грін длейк» (7,0 га). Виноград технічних сортів у області в 2018 р. вирощували 3,4 тис. га з обсягами виробництва сировини 316,3 тис. ц. Урожайність технічних сортів винограду в середньому становила 96 ц з 1 га. Саме у таких господарств відзначають потенціал створення сімейних винарень з виробництва широкого асортименту унікальних теруарних вин, екологічних видів продукції, органічного виробництва, вбачаються перспективи розвитку винного туризму, створення додаткових робочих місць і виховання культури споживання вина.

Зростання площ насаджень столових сортів винограду також забезпечить малим господарствам додаткові доходи. У цілому по області в 2018 р. було лише 0,5 тис. га (10,2 %) винограду столових сортів, на яких одержано 24,5 тис. ц сировини з низьким рівнем врожайності - 24,5 ц з 1 га. Подовження сезону постачання свіжої ягоди столових сортів винограду на ринок забезпечить стабільні ціни і прибутки виробникам. Але для цього необхідно будівництво схо-

вищ зі спеціальними режимами зберігання, впровадження нових сортів винограду з різними періодами дозрівання, кооперація виробників для пошуку нових каналів збуту продукції. Конкурентною перевагою області в реалізації потенціалу столових сортів винограду є його раннє досягання, що дає можливість продавати продукцію за високою ціною на ринках у туристично-рекреаційних зонах на узбережжі Чорного і Азовського морів та в інших регіонах.

На сьогодні майже відсутнє тривале зберігання винограду, немає й відповідної сучасної технології. Старі холодильні ємності недосконалі та енергоємні. Тому після зберігання винограду в них його вартість у роздрібній торгівлі надто висока. Свого часу наукові установи вивчали режими та економічну доцільність зберігання окремих сортів винограду, зокрема й у регульованому газовому середовищі, але вже понад два десятиліття ці роботи не провадяться.

При постачанні винограду в роздрібні мережі важлива його передпродажна підготовка. Імпортний виноград у супермаркетах цілорічно має зелені гребені, свіжі ягоди, відповідне пакування і маркування. Коли у торговельні мережі потрапляє вироблений в Україні виноград, то про дотримання стандартів якості, які свого часу країна ухвалила на вимогу Світової організації торгівлі, не йдеться [2].

Фермери також наголошують, що наявність висококваліфікованих кадрів, новітніх сортів, і гібридних форм - це лише половина успіху в цьому бізнесі, важливо хто реалізує кінцеву продукцію. Головною перешкодою для експорту продукції вітчизняної виноградарської галузі фермери вважають паперову бюрократію, через яку дрібним виробникам складно, а часом і неможливо вийти на міжнародні ринки зі своєю продукцією. Для надання даних про кількісний і сортовий склад фермерам потрібна кооперація. Збір необхідних документів потребує багато часу і сил, тому не всі виробники готові їх витратити [8].

Виноградарство належить до найбільш інтенсивних і складних галузей сільськогосподарського виробництва, що вимагають специфічної технології, системи машин і робочої сили певної кваліфікації. У зв'язку з цим важливого значення набуває підготовка кваліфікованих кадрів по догляду за насадженнями. У цьому аспекті потенціал області

зосереджено на підготовці фахівців за спеціальністю 203 «Садівництво і виноградарство» у Державному вищому навчальному закладі «Херсонський державний аграрний університет».

Херсонська область займає вигідне географічне положення і знаходиться на перетині транзитних транспортних коридорів. Зростає значення Чорноморського регіону як перспективного вузла транспортних комунікацій і торговельних зв'язків Європи та Азії. Територія Херсонської області є одним з центрів міжнародних економічних і транспортних зв'язків, через який проходять залізничні, автомобільні магістралі та трубопроводи. Це створює додаткові можливості для розвитку виноградарства і виноробної промисловості.

Крім того, виноробство може стати органічною складовою розвитку курортно-рекреаційної сфери та туризму області, функціонування яких пов'язано зі збільшенням кількості споживачів, особливо в літній період. Для сімейних винарень широка курортна зона Херсонської області на берегах Чорного і Азовського морів є сферою реалізації вина і залучення туристів до дегустації й екскурсій, створення туристичних маршрутів історії виноробства та його сучасного розвитку.

Висновки. На основі проведених досліджень розроблено рекомендації для окремих категорій виробників, що сприятимуть підвищенню ефективності виробництва та повніші й реалізації їх потенціалу.

Для великих спеціалізованих підприємств виноградарсько-виноробного підкомплексу основні заходи з реалізації їх потенціалу полягають у наступному:

- впровадження сучасних інноваційних технологій у виробництво та підвищення урожайності виноградних насаджень;
- формування конкурентних переваг порівняно з імпортними зразками продукції на

основі зниження собівартості винограду-сировини;

- популяризація торговельної марки, створення власного бренду підприємств на внутрішньому ринку і розширення кола споживачів;

- поширення інформації про якісні характеристики продуктів переробки винограду з метою подолання негативного іміджу вітчизняного виноробства;

- максимальне використання можливостей експорту винопродукції на основі впровадження в практику базових агроекологічних вимог і стандартів відповідно до регламентів ЄС.

Для середніх підприємств необхідно зберегти традиції виноробства і, разом із тим, популяризувати власну продукцію на ринку на основі участі в ярмарках і виставках регіонального та всеукраїнського значення, розвивати винний туристичний напрям бізнесу, створювати власну торговельну мережу в обласних і районних центрах, диверсифікувати канали реалізації.

Для малих господарств як практичні заходи, що сприятимуть реалізації їх потенціалу можна рекомендувати розширити асортимент продукції на основі унікальних властивостей вин, розвивати екологічний напрям виробництва, створювати винарні сімейного типу, об'єднуватися в кооперативи для налагодження власної переробки винограду, регулювати цінову ситуацію на ринку на основі домовленості щодо термінів постачання винограду на ринок, впроваджувати сучасні технології пакування і маркування продукції.

Отже, сприятливе економіко-географічне та геополітичне розташування, унікальна екологія та природні ресурси аграрної і переробної галузей, транспортні мережі, курортно-рекреаційна сфера й туризм слугують запорукою і виступають невичерпним потенціалом для розвитку виноградарсько-виноробної галузі Херсонської області.

Список бібліографічних посилань

1. Бойко В. О., Аверчева Н. О., Бойко Л. О. Виноградарсько-виноробна галузь України - перспективний напрям агробізнесу. *Економіка АПК*. 2019. №3. С.61-71. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201903061>.
2. В Україні немає сучасної технології зберігання винограду. URL : https://agronews.ua/node/126382?fbclid=IwAR1Vdln_PwiAk1rfdlWRvrbqkIYnS8NjEZdy-jFZUqrrZQTnWs4X3czmv2s.
3. Головне управління статистики у Херсонській області. URL : <http://ks.ukrstat.gov.ua>.

References

1. Boiko, V.O., Avercheva, N.O., & Boiko, L.O. (2019). Vynohradarsko-vynorobna haluz Ukrainy - perspektivnyi napriam ahrobiznesu [Vinculture and winemaking industry of Ukraine as a promising trend in agribusiness]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 61-71. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201903061> [In Ukrainian].
2. V Ukraini nemaie suchasnoi tekhnolohii zberihannia vynohradu [There is no modern technology of grape storage in Ukraine]. (2019). Retrieved from: https://agronews.ua/node/126382?fbclid=IwAR1Vdln_PwiAk1rfdlWRvrbqkIYnS8NjEZdy-jFZUqrrZQTnWs4X3czmv2s [In Ukrainian].

4. Ільчук М. М., Дмитрук М. І. Розвиток виробництва винограду в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С.18-26. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201901018>.
5. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи : монографія / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 516 с.
6. Каламан О. Б. Основні напрями ефективного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств в сучасних ринкових умовах. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2015. № 5 (21). С. 64-68. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n5.html>.
7. Кареба М. І., Хохлова Ю. Ю. Економічна ефективність та перспективи розвитку виноградарства в Очаківському районі Миколаївської області. *Молодий вчений*. 2017. № 12 (52). С. 28-32.
8. Павлівський М. Технології вирощування винограду відрепетирували, зараз головне, де знаходиться твій кінцевий продукт. 2019. URL : <https://www.seeds.org.ua/technolog%D1%97-viroshhuvannya-vinogradu-vidrepetiruvazharaz-golovne-de-znachoditsya-tvij-kincevij-produkt-mixajlo-pavlivskij>.
9. Попова М. М. Сучасний стан виноградарства і виноробства України та роль її окремих регіонів у розвитку галузі. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2014. № 7. С. 136-142.
10. Прохорчук С.В. Необхідність стабілізації та формування стійкого розвитку підприємств виноградарсько-виноробного підкомплексу. *Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал*. 2009. № 2 (17). С. 51-59.
11. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011-2015 рр. : наук. доп. / Гадзало Я. М., Лупенко Ю. О., Пугачов М. І. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.
12. Саяпіна О. В., Поворожник С.В. Формування інвестиційної привабливості виноградарсько-виноробного підкомплексу Миколаївської області. *Економіка та держава*. 2013. № 2. С. 115-117. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_2_32.
13. Erny, C., Raoult, P., Alais, A.. Ecological success of a group of *Saccharomyces cerevisiae*/*Saccharomyces kudriavzevii* hybrids in the northern european wine-making environment. *Appl Environ Microbiol*. 2012. Vol. 78. № 9. P. 3256-65. DOI:10.1128/AEM.06752-11.
14. Jelliffe, Jeremy L. An Economic Analysis of Wine Grape Production in the State of Connecticut. Master's Theses. 350. 2012. URL : http://digitalcommons.uconn.edu/gs_theses/350.
15. Kyle Dwyer, Farah Hosseinian & Michel Rod. The Market Potential of Grape Waste Alternatives. *Journal of Food Research*. 2014. Vol. 3, No. 2. P.1-16. DOI: 10.5539/jfr.v3n2p91.
16. Schultz, HR., Pieri, P., Ponì, S., Lebon, E. The eco-physiology of grapevine canopy systems - learning from models. *Recent Advances in Grapevine Canopy Management. Dedicated to Emeritus Professor W. Mark Kliewer*. University of California. Davis. 2009. P. 7-12. DOI:10.1016/j.foodres.2011.10.046.
17. Suzzi, G., Arfelli, G., Schirone, M. Effect of grape indigenous *Saccharomyces cerevisiae* strains on Montepulciano d'Abruzzo red wine quality. *Food Res. Int*. 2012. Vol. 46. P. 22-29. DOI: 10.1016/j.foodres.2011.10.046.
3. Holovne upravlinnia statystyky v Khersonskii oblasti [Main department of statistics in the Kherson region]. Retrieved from: <http://ks.ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
4. Ilchuk, M.M. & Dmytruk, M.I. (2019). Rozvytok vyrobnytstva vynohradu v Ukraini [The development of grape production in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 1, pp. 18-26. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201901018> [In Ukrainian].
5. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., Shpykuliak, O.H., et al. (2014). *Innovatsiine zabezpechennia rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektyvy: monohrafiia [Innovative support for development of agriculture in Ukraine: problems and perspectives: monograph]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
6. Kalaman, O.B. (2015). Osnovni napriamy efektyvnoho rozvytku vynohradarsko-vynorobnykh pidpriemstv v suchasnykh rynkovykh umovakh [Main directions of efficient development of viticulture and winemaking enterprises under current market conditions]. *Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal*, 5 (21), pp. 64-68. Retrieved from: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n5.html> [In Ukrainian].
7. Kareba, M.I. & Khokhlova, Yu.Yu. (2017). Ekonomichna efektyvnist ta perspektyvy rozvytku vynohradarstva v Ochakivskomu raioni Mykolaivskoi oblasti [Economic efficiency and the prospects of the development of viticulture in Ochakiv district of Mykolaiv region]. *Molodyi vchenyi*, 12 (52), pp. 28-32 [In Ukrainian].
8. Pavlivskiy, M. (2019). Tekhnologii vyroshchuvannya vynohradu vidrepetyruvaly, zaraz holovne, de znakhodytsia tvii kintsevyi product [The technologies of grape production have been rehearsed, now it is important where your end product is]. Retrieved from: <https://www.seeds.org.ua/technolog%D1%97-viroshhuvannya-vinogradu-vidrepetiruvazharaz-golovne-de-znachoditsya-tvij-kincevij-produkt-mixajlo-pavlivskij> [In Ukrainian].
9. Popova, M.M. (2014). Suchasnyi stan vynohradarstva i vynorobstava Ukrainy ta rol yii okremykh rehioniv u rozvytku haluzi [The current state of viticulture and winemaking in Ukraine and the role of some of its regions in the industry development]. *BIZNESINFORM*, 7, pp. 136-142 [In Ukrainian].
10. Prokhorchuk, S.V. (2009). Neobhidnist stabilizatsii ta formuvannya stiikoho rozvytku pidpriemstv vynohradarsko-vynorobnoho pidkompleksu [The necessity to stabilize and enhance sustainable development of the enterprises of viticulture and winemaking sub-complex]. *Biznes-navihator. Naukovo-vyrobnychi zhurnal*, 2 (17), pp. 51-59 [In Ukrainian].
11. Hadzalo, Ya.M., Lupenko, Yu.O., Puhachov, M.I., et al. (2016). *Rozvytok ekonomiky silskoho hospodarstva Ukrainy v 2011-2015 rr.: naukova dopovid [Development of the economy of agriculture of Ukraine in 2011-2015: scientific report]*. Yu.O. Lupenko (Ed.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
12. Saiapina, O.V. & Povoroznyk, S.V. (2013). Formuvannya investytsiinoi pryvablyvosti vynohradarsko-vynorobnoho pidkompleksu Mykolaivskoi oblaksti [Developing investment attractiveness of viticulture and winemaking sub-complex of Mykolaiv region]. *Ekonomika ta derzhava*, 2, pp. 115-117. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_2_32 [In Ukrainian].
13. Erny, C., Raoult, P., & Alais, A. (2012). Ecological success of a group of *Saccharomyces cerevisiae*/*Saccharomyces kudriavzevii* hybrids in the northern european wine-making environment. *Appl Environ Microbiol*, Vol. 78, No. 9, pp. 3256-3265. DOI:10.1128/AEM.06752-11 [In English].
14. Jelliffe, J.L. (2012). An economic analysis of wine grape production in the state of Connecticut. *Master's Theses*. Retrieved from: http://digitalcommons.uconn.edu/gs_theses/350 [In English].
15. Dwyer, K., Hosseinian, F., & Rod, M. (2014). The market potential of grape waste alternatives. *Journal of Food Research*, Vol. 3, No. 2, pp. 1-16. DOI: 10.5539/jfr.v3n2p91 [In English].

16. Schultz, H.R., Pieri, P., Poni, S., & Lebon, E. (2009). The eco-physiology of grapevine canopy systems - learning from models. (pp. 7-12). *Recent Advances in Grapevine Canopy Management. Dedicated to Emeritus Professor W. Mark Kliewer.* University of California. Davis [In English].

17. Suzzi, G., Arfelli, G., & Schirone, M. (2012). Effect of grape indigenous *Saccharomyces cerevisiae* strains on Montepulciano d'Abruzzo red wine quality. *Food Res. Int.*, 46, pp. 22-29. DOI: 10.1016/j.foodres.2011.10.046 [In English].

Avercheva N.O., Boiko V.O., Boiko L.O. Economic assessment of the viticulture industry potential in the region

The purpose of the article is to determine directions for an integral development of viticulture industry in the Kherson region on basis of an economic analysis of potential capabilities of the development of the viticulture industry at levels of districts and individual farms.

The research methods. In the research process were used the following scientific methods: the abstract and logical for examining theoretical and practical aspects of substantiating the conclusions; calculation-constructive and comparison for analysing the current state of the production development and evaluate the viticulture industry potential); statistic and economic methods for exploration of the dynamics and structure of the grape production, as well as for grouping of enterprises by their potential capabilities.

The research results. The paper determines the main components of the viticulture industry potential in the Kherson region. It examines indexes of the current state of its development and outlines problems and specific characteristics of the region. It analyses the dynamics and structure of the vineyards, their productivity and profitability level. The study also analyses sale indexes of the viticulture products at agricultural enterprises. It evaluates the potential of viticulture enterprises on basis of grouping them by areas and volumes of the grape production. The study substantiates conclusions concerning directions for the efficient development of the viticulture and winemaking sub-complex of the region and maximum use of potential of small, medium and large enterprises.

The elements of scientific novelty. Scientific novelty lies in the proposed directions for solving problems restraining the viticulture industry development at the current stage; it suggests practical measures aimed at realizing production, scientific and market potential of the region at the level of particular categories of enterprises on basis of the integral research.

Practical significance. The suggested methods allow realizing the region's potential capabilities in the development of viticulture and winemaking and increasing efficiency of the activity of main producers in this industry and those of the sub-complex in general. *Tabl.: 3. Figs.: 3. Refs.: 17.*

Keywords: viticulture; efficiency; production; potential; productivity; promising direction.

Avercheva Nataliia Oleksandrivna - candidate of economic sciences, associate professor (docent), associate professor (docent) of the department of economics and finance, State Higher Education Institution "Kherson State Agricultural University" (23, Stritenska str., Kherson)

E-mail: avercheva2010@ukr.net

ORCID: [http:// orcid.org/0000-0003-4534-693X](http://orcid.org/0000-0003-4534-693X)

Boiko Viktoriia Oleksandrivna - candidate of economic sciences, associate professor (docent) of the department of economics and finance, State Higher Education Institution "Kherson State Agricultural University" (23, Stritenska str., Kherson)

E-mail: boiko.vo17@gmail.com

ORCID: [http:// orcid.org/0000-0002-8032-5731](http://orcid.org/0000-0002-8032-5731)

Boiko Liudmyla Oleksandrivna - candidate of agricultural sciences, associate professor (docent), associate professor (docent) of the department of economics and finance, State Higher Education Institution "Kherson State Agricultural University" (23, Stritenska str., Kherson)

E-mail: boiko.mila7@gmail.com

ORCID: [http:// orcid.org/0000-0003-3699-6906](http://orcid.org/0000-0003-3699-6906)

Аверчева Н.А., Бойко В.А., Бойко Л.А. Экономическая оценка потенциала отрасли виноградарства региона

Цель статьи - определить на основе экономического анализа потенциальных возможностей развития отрасли виноградарства на уровне районов и отдельных хозяйств направления комплексного развития отрасли виноградарства Херсонской области.

Методика исследования. Применены такие методы: абстрактно-логический (для исследования теоретических и практических аспектов обоснования выводов); расчетно-конструктивный и сравнения (для анализа современного состояния развития производства и экономической оценки потенциала отрасли виноградарства,) статистико-экономические (для исследования динамики и структуры производства винограда, группировки предприятий по потенциальным возможностям).

Результаты исследования. Определены основные составляющие потенциала виноградарской отрасли Херсонской области. Исследованы показатели современного состояния ее развития и определены региональные проблемы и особенности. Проведен анализ динамики и структуры виноградных насаждений, урожайности, уровня рентабельности. Проанализированы показатели реализации продукции виноградарства в сельскохозяйственных предприятиях. Оценен потенциал виноградарских предприятий на основе их группирования по площадям и объемам производства винограда. Обоснованы выводы относительно направлений эффективного развития виноградарско-винодельческого подкомплекса области и максимального использования потенциала малых, средних и больших предприятий.

Элементы научной новизны. На основе комплексного исследования проблем, сдерживающих развитие виноградарской отрасли на современном этапе, определены направления их решения, предложены практические меры по реализации производственного, научного и рыночного потенциала региона на уровне отдельных категорий предприятий.

Практическая значимость. Предложенные меры позволяют максимально реализовать потенциальные возможности региона в развитии виноградарства и виноделия и повысить эффективность деятельности основных производителей отрасли и подкомплекса в целом. *Табл.: 3. Илл.: 3. Библиогр.: 17.*

Ключевые слова: виноградарство; ефективність; виробництво; потенціал; урожайність; перспективне направление.

Аверчева Наталья Александровна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і фінансів, Государственное высшее учебное заведение «Херсонский государственный аграрный университет» (г. Херсон, ул. Сретенская, 23)

E-mail: avercheva2010@ukr.net

ORCID: [http:// orcid.org/0000-0003-4534-693X](http://orcid.org/0000-0003-4534-693X)

Бойко Виктория Александровна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і фінансів, Государственное высшее учебное заведение «Херсонский государственный аграрный университет» (г. Херсон, ул. Сретенская, 23)

E-mail: boiko.vo17@gmail.com

ORCID: [http:// orcid.org/0000-0002-8032-5731](http://orcid.org/0000-0002-8032-5731)

Бойко Людмила Александровна - кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри економіки і фінансів, Государственное высшее учебное заведение «Херсонский государственный аграрный университет» (г. Херсон, ул. Сретенская, 23)

E-mail: boiko.mila7@gmail.com

ORCID: [http:// orcid.org/0000-0003-3699-6906](http://orcid.org/0000-0003-3699-6906)

Стаття надійшла до редакції 03.06.2019 р.

Фахове рецензування: 07.06.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Аверчева Н. О., Бойко В. О., Бойко Л. О. Економічна оцінка потенціалу галузі виноградарства регіону. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 15 – 25.

* * *

Новини АПК

Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація є ключовим пріоритетом аграрної політики України

На цьому стосовно розвитку форм господарювання на селі наголосив директор Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», академік НААН Юрій Лупенко на відкритті Всеукраїнської науково-практичної конференції «Кооперативні читання: 2019 рік», що відбулася 7 червня 2019 року в Житомирському національному агроекологічному університеті.

На його думку, нині сільськогосподарська обслуговуюча кооперація має всі підстави для свого прискореного розвитку. В Україні сформувався потужний сектор малого бізнесу, який продовжує свій розвиток у напрямку розширення сімейного фермерства - найбільш сприятливої форми для забезпечення сталого розвитку сільських територій. Саме сімейне фермерство дає можливість поєднати інтереси жителів села та сільськогосподарських товаровиробників щодо зростання сільськогосподарського виробництва, розвитку сільськогосподарського і несільськогосподарського підприємництва на селі, зміцнення сільських громад та гармонійного розвитку сільських територій, підкреслив учений.

Дійсно, сьогодні дрібнотоварний сектор займає далеко не провідні позиції у структурі сільськогосподарського виробництва. Однак нарощування його частки однозначно є гарантією стабільності зростання об'єднання інтересів підприємців та жителів сільських територій. Спроби великих товаровиробників підпорядкувати собі кооперативний рух можуть сприяти зростанню економічній ефективності сільськогосподарського виробництва, однак стримуватимуть сталий розвиток сільських територій.

Світовий досвід та результати досліджень Інституту аграрної економіки свідчать, що нарощування кооперативного руху на селі має здійснюватись через прискорений розвиток сімейного фермерства. Цей розвиток можна і потрібно забезпечити на основі стимулювання відповідної трансформації особистих селянських господарств.

За нашими розрахунками, до 2025 року відповідно можна збільшити кількість сімейних господарств майже у 10 разів, обсяги їх виробництва сільськогосподарської продукції - у 5 разів, а кількість кооперативів - до одного на 3-4 сільських населених пунктів, підсумував Юрій Лупенко.

Прес-служба ННЦ «Інститут аграрної економіки»